

Ясінська А.І., Микитюк Н.О.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

У статті розглянуто сутність трансакційних витрат, досліджено існуючі підходи щодо їх класифікації в обліковій системі підприємства. Визначено основні завдання щодо розроблення класифікації трансакційних витрат для потреб управлінського обліку, а також запропоновано для розкриття інформації про трансакційні витрати в обліковій політиці підприємства основні її складові та елементи, які повинні забезпечити отримання інформації про даний вид витрат.

Ключові слова: трансакційні витрати, види трансакційних витрат, класифікація, напрями класифікації, управлінський облік, облікова політика

Постановка проблеми. Економічна ефективність господарської діяльності вітчизняних підприємств залежить від якісного інформаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень в системі управлінського обліку. Інформація про заплановані або понесені витрати, яка формується у системі бухгалтерського обліку, є основою для дослідження та управління, а також для прийняття управлінських рішень. Динамічні зміни та трансформація ринкового середовища спричинили виокремлення окремої економічної та облікової категорії – трансакційних витрат. Трансакційні витрати мають значний вплив на конкурентоспроможність продукції та на економічну ефективність підприємства в цілому, їхня частка у загальних витратах постійно зростає, і будь-яка їх зміна впливатиме на фінансовий результат. Тому дослідженню та відображенню таких витрат у системі управлінського обліку варто приділити особливу увагу.

Наукові праці вітчизняних авторів містять пропозиції щодо відображення трансакційних витрат в системі рахунків бухгалтерського обліку, організаційно-методичні підходи до бухгалтерського обліку, розроблення методики їх контролю та аналізу, а також розкриття сутності, видів та ознак класифікації трансакційних витрат для цілей бухгалтерського обліку і управління. Але, на нашу думку, важливим є також дослідження трансакційних витрат в системі управлінського обліку, зокрема

розкриття їх змісту, повноти інформаційного забезпечення та розроблення класифікаційних ознак, які б найповніше розкривали інформацію про трансакційні витрати і на основі якої прийматимуться управлінські рішення, а також, класифікація складатиме основу для удосконалення методики їх обліку, аналізу, контролю, оцінки тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок щодо дослідження питань організації обліку трансакційних витрат, зокрема визначення їх сутності, складу, видів, методики обліку, аналізу, контролю та класифікації здійснили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: О. Вільямсон, М. Данько, О. Замазій, Т. Еггертсон, Г. Кірейцев, І. Костирко, В. Литвиненко, Р. Коуз, Д. Норт, О. Матвеева, В. Толстоног, І. Панженська, М. Пушкар, С. Суворова, М. Шигун, О. Шепеленко, Ж. Ющак та інші. Науковцями запропоновано цілий ряд підходів щодо класифікації трансакційних витрат, але в основному вони присвячені визначенні типології цих витрат, облікового відображення, зокрема в системі бухгалтерських рахунків, фінансовій звітності тощо. Варто зазначити, що в управлінському обліку всі витрати підприємства є одним з основних об'єктів управління, вони значно впливають на фінансовий результат діяльності, і виходячи з того, що облікове відображення трансакційних витрат зумовлене інформаційними потребами для управління, такі витрати повинні знайти своє відображення саме в управлінському обліку. Незважаючи на значну кількість праць з досліджуваної проблематики існує низка невирішених питань, пов'язаних із розробленням класифікації трансакційних витрат, зокрема вважаємо, що класифікація повинна містити основні напрями, за якими здійснюється розподіл витрат із визначеною метою, а також важливим є напрям класифікації

© Ясінська Алла Іванівна, к.е.н., доцент кафедри обліку та аналізу, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, тел.: 0986159699, email: allayasinska@ukr.net

Микитюк Наталія Олегівна, к.е.н., доцент кафедри обліку та аналізу, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, тел.: +0501471784, email: NataliaMykytyuk@i.ua

трансакційних витрат для прийняття управлінських рішень.

Формулювання цілей статті. Цілі статті полягають у розкритті сутності та значущості трансакційних витрат в системі управлінського обліку, розроблянні напрямків їх класифікації для потреб управлінського обліку, відображення основних складових та елементів щодо трансакційних витрат в обліковій політиці підприємства.

Опис основного матеріалу дослідження. Вперше поняття трансакційних витрат було запропоновано Р. Коузом, який наводить таке тлумачення їх сутності: трансакційні витрати – витрати, пов'язані зі збиранням та обробкою інформації, проведенням переговорів та прийняттям рішень, контролем та юридичним захистом виконання контрактів в умовах ринку [7]. Також при визначенні сутності трансакційних витрат багато науковців [1–10, 12, 13], схиляються до думки, що це витрати, пов'язані з проведенням переговорів, оформленням контрактів, укладанням угод тощо. Окрім визначення сутності трансакційних витрат науковці детально досліджують питання щодо їхнього обліку, зокрема, теоретичні та методичні підходи, методика проведення аналізу і контролю, відображення витрат на рахунках бухгалтерського обліку, проблеми виявлення трансакційних витрат в інформаційній системі підприємства, підходи щодо класифікації витрат.

Трансакційні витрати є специфічними, вони здійснюють безпосередній вплив на собівартість продукції (робіт, послуг), а також на фінансовий результат діяльності підприємства. Крім того, виникають вони на різних етапах господарської діяльності підприємства і у різних структурних підрозділах, тому доцільним є проведення їх контролю та аналізу впродовж життєвого циклу підприємства. Ефективність контрольних заходів та проведення аналізу трансакційних витрат необхідно здійснювати за місцями їх виникнення (центрами відповідальності), що в свою чергу дозволить надати користувачам необхідну інформацію про їхній склад, величину та дослідити поведінку цих витрат. Важливим моментом дослідження трансакційних витрат є також їх відображення в системі бухгалтерського обліку, в якій на сьогоднішній день не передбачено окремих рахунків (субрахунків), що ускладнює процес ідентифікації цих витрат як облікового об'єкта і унеможливує правильність та повноту інформації при прийнятті управлінських рішень.

Належним чином організований обліковий і контрольний процеси трансакційних витрат є підґрунтям впровадження певної моделі щодо

прогнозування та оптимізації витрат. В основу моделі управління трансакційними витратами в системі управління підприємством повинна бути розроблена науково обґрунтована класифікація цих витрат, яка сприятиме детальнішому розкриттю змісту і сутності витрат, та відображенню в обліку.

Наукові праці присвячені розробленню класифікації трансакційних витрат підприємства містять понад 30 ознак, за якими виокремлюють понад 80 видів (класів) цих витрат. Детально питання щодо класифікації трансакційних витрат знайшли своє відображення у працях таких науковців: О. Вільямсона, М. Данька, Р. Коуза, В. Литвиненка, В.В. Толстонога, Д. Нортон, Т. Еггертсона, С. Суворової, М. Шигуна, Ж. Юшак, тощо. По відношенню до моменту укладання угоди О. Вільямсон [1] запропонував класифікувати трансакційні витрати на три групи: витрати понесені до укладання угоди (ex ante); витрати у процесі укладання угоди (ex interim); витрати понесені після укладання угоди (ex post). З урахуванням інформаційно-статистичних даних М. Данько [2] пропонує розгорнуту номенклатуру трансакційних витрат, виділяючи такі їх типи: разові трансакційні витрати, умовно-постійні та умовно-змінні. Виходячи із визначення сутності трансакційних витрат, Р. Коуз [7] розподіляє їх на такі види: витрати на пошук партнерів; витрати на проведення переговорів; витрати на комунікації з партнерами; витрати на підготовку контракту; витрати на забезпечення виконання контракту. Вітчизняні науковці В. Литвиненко та В. Толстоног у монографії [8] пропонують наступну класифікацію трансакційних витрат: представницькі витрати; організаційні трансакційні витрати; винагороди за професійні послуги; податки, збори та інші обов'язкові платежі; втрати від опортуністичної поведінки; витрати на пошук інформації; витрати захисту прав власності; витрати на проведення розрахунків; витрати на рекламу і дослідження ринку; інші трансакційні витрати. За етапами трансакції Д. Норт і Т. Еггертсон [4, 9] пропонують трансакційні витрати класифікувати на: пошук інформації, вимірювання, забезпечення права власності, специфікацію, проведення переговорів та укладання угод, опортуністичної поведінки, моніторинг контрактів, захисту від третіх осіб. С. Суворова [10] виділяє наступні класифікаційні ознаки трансакційних витрат: за типом контракту, за характером, за суб'єктами, по відношенню до ринкових механізмів, за організаційною формою. Для формування інформації в бухгалтерському обліку та для прийняття управлінських рішень

М. Шигун [12] пропонує такий розподіл трансакційних витрат: за відношенням до середовища виникнення (зовнішні та внутрішні); за податковим визнанням (податкові та фінансові); за частотою виникнення (разові та регулярні); за характером господарських процесів (інформаційні, договірні, комунікаційні, торгові, правові). Для цілей бухгалтерського обліку та управління Ж. Ющак [13] запропонувала такі ознаки класифікації трансакційних витрат: за характером, за можливістю відображення в обліку, за відношенням до суб'єктів господарювання, за економічною доцільністю, за видами діяльності, за стадіями договірної процесу, за видом (спрямуванням)

договору, за кількістю трансакцій. Наведені науковцями підходи щодо класифікації трансакційних витрат містять єдину думку – такі витрати слід визнавати як окремий об'єкт обліку.

Облікове відображення трансакційних витрат в системі бухгалтерських рахунків науковцями пропонується також у різних варіантах, але враховуючи той факт, що трансакційні витрати для кожного окремого підприємства є різними та специфічними, для удосконалення організації процесу управління ними необхідно: у відповідності до сутності та походження трансакційних витрат розробити класифікацію, а основні складові та елементи відобразити в обліковій політиці підприємства.

Таблиця 1

Класифікація трансакційних витрат для потреб управлінського обліку

Ознаки класифікації	Види витрат
<i>Для оцінки трансакційних витрат та визначення впливу на фінансові результати</i>	
За видами діяльності	витрати звичайної діяльності
	витрати фінансової діяльності
	витрати інвестиційної діяльності
За можливістю відображення в обліку	Облікові
	Не облікові
За доцільністю здійснення	Продуктивні
	Непродуктивні
За періодами виникнення	Довгострокові
	Короткострокові
	Одноразові
За джерелами відшкодування	включаються у собівартість продукції
	за рахунок прибутку підприємства
За етапами трансакцій	інформаційні витрати
	витрати на проведення переговорів
	витрати на оформлення угод
	витрати на специфікацію
	витрати на вимірювання
	витрати на моніторинг контрактів
витрати захисту від третіх осіб	
<i>Для контролю трансакційних витрат</i>	
За рівнем контролюваності	Контрольовані
	Неконтрольовані
	частково контролювані*
За порядком обчислення*	фактичні*
	планові*
<i>Для прийняття управлінських рішень</i>	
Залежно від прийнятих управлінських рішень*	релевантні*
	нерелевантні*
За кількістю трансакцій	умовно-постійні
	умовно-змінні
За відношенням до витрачання коштів*	можливі *
	реальні *
За сферою виникнення	Зовнішні
	Внутрішні
За характером контрактів	Легальні
	Нелегальні

*Розроблено авторами

Основними завданнями, на нашу думку, вирішення яких можливе в процесі розроблення класифікації трансакційних витрат з метою визначення їх сутності та значущості в управлінському обліку, є наступні:

- формування повної та своєчасної інформації про склад та величину трансакційних витрат;
- відображення трансакційних витрат, пов'язаних з операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства;
- удосконалення процесу організації обліку, аналізу та контролю трансакційних витрат;
- отримання інформації щодо трансакційних витрат за центрами їх виникнення та відображення в управлінській звітності;
- систематизація (шляхом визначення основних напрямів класифікації) трансакційних витрат у відповідності до потреб обліку та управління;
- удосконалення процесу управління трансакційними витратами та забезпечення інформацією для прийняття управлінських рішень.

Для виконання поставлених завдань, враховуючи підходи щодо класифікації трансакційних витрат, запропоновані науковцями, у табл. 1 представлено основні напрями, ознаки та види витрат, які найповніше розкриватимуть інформацію щодо трансакційних витрат в системі управлінського обліку. Класифікація трансакційних витрат для потреб управлінського обліку має на меті впорядкування структури цих витрат шляхом розподілу таким чином, щоб інформація містила узагальнюючий зміст в корисній для управління формі. Доповнюючи класифікацію трансакційних витрат, вважаємо за доцільне виділення таких видів витрат: з метою контрольованості трансакційних витрат виокремити групу частково контрольованих – які можуть мати характер як офіційний (легальний), так і неофіційний (нелегальний). Тобто до частково контрольованих трансакційних витрат можна віднести витрати, на величину яких керівництво може впливати частково:

посередницькі витрати, витрати на здійснення конкурентної боротьби, витрати, пов'язані з допущенням помилок, витрати, пов'язані з лобюванням проекту тощо.

За порядком обчислення варто виокремити два види трансакційних витрат: фактичні – які реально були здійснені, фактично підтверджені первинними документами і відображені на певних рахунках бухгалтерського обліку. Планові, в свою чергу, міститимуть попередню

(прогнозу) інформацію щодо їх величини до реалізації проекту і до фактичного виникнення трансакційних витрат.

Важливим для прийняття управлінських рішень є групування трансакційних витрат і їх розподіл на: релевантні та нерелевантні. Релевантні витрати – це витрати, які можуть бути змінені внаслідок прийнятого управлінського рішення (майбутні). Величину і склад релевантних витрат можна попередньо визначити до реалізації проекту, і відповідно нерелевантні – витрати, які не залежатимуть від прийняття управлінських рішень (податки, збори, інші обов'язкові платежі, тощо).

У процесі прийняття управлінських рішень слід також брати до уваги можливі та дійсні (реальні) витрати. Можливі трансакційні витрати не потребують грошових затрат, і виступають для оцінки можливостей, які або набуваються або втрачаються. Інформація щодо величини можливих трансакційних витрат є суб'єктивною, але для прийняття рішень їхня оцінка є вкрай необхідною. Відповідно, дійсні (реальні) трансакційні витрати будуть такими, які знайшли своє вартісне відображення в системі бухгалтерських записів та підтверджені первинними документами.

Розмаїття та специфіка трансакційних витрат кожного окремого підприємства ускладнює розроблення типової класифікації, тому варто враховувати всі можливі чинники впливу (зовнішні і внутрішні) на підприємство та застосовувати комплексний підхід до відображення таких витрат.

В процесі трансформації фінансового обліку відповідно до міжнародних стандартів підприємства акцентують увагу на розробленні облікової політики, метою якої є визначення та застосування певного набору правил, прийомів, способів, методів для забезпечення цілісності облікового процесу. Для розкриття інформації про трансакційні витрати в обліковій політиці підприємства необхідно визначити основні її складові та елементи, які повинні забезпечити отримання інформації про даний вид витрат, зокрема [15]:

- принципи та правила отримання, обробки, інтерпретації, фіксації та передачі інформації про склад, розмір, місце та період виникнення трансакційних витрат;
- методи оцінки трансакційних витрат;
- затвердження робочого плану рахунків (субрахунків), на яких обліковуватимуться трансакційні витрати;
- затвердження графіків документообігу, послідовність та обробка документів, в яких буде

відображена інформація про трансакційні витрати;

- порядок організації внутрішнього контролю (терміни проведення, призначення відповідальних осіб);

- порядок організації та формування внутрішньої звітності, яка містить інформацію про трансакційні витрати (форма, терміни подання, показники тощо);

- узгодження облікової інформації фінансової та управлінської звітності для подання зовнішнім і внутрішнім користувачам;

- методи обліку і калькулювання витрат (включення трансакційних витрат у собівартість продукції, робіт, послуг);

- методи проведення аналізу трансакційних витрат впродовж життєвого циклу підприємства;

- визначення переліку форм типових первинних документів та форм первинних документів, затверджених на підприємстві для аналітичної інформації про величину трансакційних витрат;

- технологія обробки облікової інформації з використанням комп'ютерної техніки тощо.

Наведений перелік елементів облікової політики, зокрема інформацію, яку доцільно відобразити для управління трансакційними витратами підприємства, є узагальненим. Безумовно, що господарська діяльність кожного окремого підприємства є унікальною, тому єдиних складових елементів облікової політики немає, але беззаперечним залишається той факт, що для удосконалення системи управління підприємством, важливим є облік, аналіз, контроль та формування управлінської

інформації щодо трансакційних витрат з метою їхнього управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, для підвищення ефективності господарської діяльності та прийняття рішень для її забезпечення, інформацію про склад, структуру, величину, поведінку витрат містить саме система управлінського обліку. Для відображення в обліку трансакційних витрат на певних бухгалтерських рахунках підприємство має право самостійно приймати рішення, але необхідним є врахування при цьому основних факторів та особливостей господарської діяльності, які впливатимуть як на результати операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, так і на прийняття управлінських рішень загалом. З метою удосконалення організації процесу управління трансакційними витратами необхідно: у відповідності до сутності та походження трансакційних витрат розробити класифікацію, а основні складові та елементи відобразити в обліковій політиці підприємства. Це дасть можливість враховувати не тільки понесені фактичні витрати, але й можливі втрати у майбутньому звітному періоді, мінімізувати та визначити всі можливі ризики, здійснювати постійний пошук і застосовувати новітні методи управління. Питання щодо організації процесу управління трансакційними витратами підприємства та удосконалення їх методики, а також відображення цих витрат у внутрішній управлінській звітності залишаються на сьогодні відкритими і потребують подальших наукових досліджень у даному напрямку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вільямсон О.Е. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів / О.Е. Вільямсон; наук. ред. укр. перекладу: С. Бушуєв. – К.: «АртЕк», 2002. – 472 с.
2. Данько М.С. Теоретико-методологічний аспект визначення трансакційних витрат / М.С. Данько // Економічна теорія. – 2007. - №1. – С. 36-46.
3. Замазій О.В. Проблеми обліку трансакційних витрат у діяльності суб'єктів господарювання / О.В. Замазій // Научные труды ДОНУЕУ. Серия экономическая. – 2004. – Выпуск 70. – С. 95-100.
4. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты / Т. Эггертссон; [пер с англ. М.Я. Каждана; науч. ред. пер. А.Н. Нестеренко]; М.: Дело, 2001. – 407 с.
5. Костирко І. Г. До питання обліку трансакційних витрат / І. Г. Костирко, Н. П. Молоко // «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 9 (33). – Ч.2. – 2012 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portalsoc_gum/en_oif/2012_9_2/19.pdf.
6. Кирейцев Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета: Научный доклад. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 76 с.
7. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Р. Коуз [пер. с англ.]. – М.: Новое издательство, 2007. – 224 с.
8. Литвиненко В.С. Обліково-контрольне забезпечення управління витратами: інституціональний підхід: монографія / В.С. Литвиненко, В.В. Толстоног. – К.: Фітосоціоцентр, 2015. – 260 с.
9. Норт Д. Институції, інституційна зміна та функціонування економіки: пер. з англ. / Д. Норт. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
10. Суворова С. Трансакционные издержки: особенности признания в учетной системе для целей управления / С. Суворова // Проблемы и практика управления. – 2006. – №10. – С. 45-53.

11. Управлінський облік: підручник / Г.О. Партин, А.Г. Загородній, А.І. Ясінська, Т.І. Воскресенська. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. – 340 с.
12. Шигун М.М. Методичні підходи до бухгалтерського обліку трансакційних витрат / М.М. Шигун // Міжнародний збірник наукових праць. – 2009. – Випуск 3(5). – С. 30-35.
13. Юшак Ж.М. Бухгалтерський облік і контроль трансакційних витрат: теорія і методика : автореф. дис. ... канд. екон. наук: / Ж.М. Юшак / Житомир. держ. технолог. ун-т. – Житомир, 2010. – 21 с.
14. Ясінська А.І. Управлінський аспект трансакційних витрат підприємства / Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та управління в Україні та світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 14 листопада 2017 р., Полтава, 2017. – С. 150-151.
15. Ясінська А.І. Відображення трансакційних витрат в обліковій політиці підприємства / Перспективи інноваційного розвитку економіки: сучасні підходи та напрями: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 листопада 2017 р., Ужгород, 2017. – С. 88-90.

REFERENCES

1. Williamson, O. (2002). *Ekonomichni instytutsii kapitalizmu: firmy, marketynh, ukladannia kontraktiv* [The economic institutions of capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting]. (S. Bushuiev Trans.). Kyiv: ArtEk [in Ukrainian].
2. Danko, M.S. (2007). *Teoretyko-metodolohichni aspekt vyznachennia transaktsiinykh vytrat* [Theoretical and methodological aspect of transaction costs definition]. *Ekonomichna teoriia – Economic Theory*, 1, 36-46 [in Ukrainian].
3. Zamazii, O.V. (2004). *Problemy obliku transaktsiinykh vytrat u diialnosti subiektiv hospodariuvannia* [Problems of accounting transaction costs in the activities of business entities]. *Nauchnye trudy DonUEU. Seryia ekonomycheskaia – Scientific works of Donetsk National Technical University. The economic series*, 70, 95-100 [in Ukrainian].
4. Eggertson, T. (2001). *Ekonomycheskoe povedenye i instytuty* [Economic behavior and institutions]. (M. Ia. Kazhdan & A.N. Nesterenko Trans.). Moscow: Dielo [in Russian].
5. Kostyrko, I.H. (2012). *Do pytannia obliku transaktsiinykh vytrat* [To the question of accounting transaction costs]. *Ekonomichni nauky. Seria "Oblik i finansy" – Economic sciences. Series "Accounting and Finance"*, 9 (33), part 2. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2012_9_2/19.pdf. [in Ukrainian].
6. Kireitsev, H.H. (2008). *Hlobalyzatsiia ekonomyki i unyfikatsiia metodolohy bukhhalterskoho ucheta: Nauchnyi doklad* [Globalization of the economy and unification of accounting methodologies: Scientific report]. Zhytomyr: ZhSTU [in Russian].
7. Coase, R. (2007). *Firma, rynek y pravo* [The firm, the market and the law]. (Trans.). Moscow: Novoie izdatelstvo [in Russian].
8. Lytvynenko, V.C. (2015). *Oblikovo-kontrolne zabezpechennia upravlinnia vytratamy: instytutsionalnyi pidkhid* [Accounting and control support for cost management: an institutional approach]. Kyiv: Fitosotsiotsentr [in Ukrainian].
9. North, D. (2000). *Instytutsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky* [Institutions, institutional change and economic performance]. (Trans.). Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
10. Suvorova, S. (2006). *Transaktsionnyye izderzhki: osobennosti priznaniya v uchetnoy sisteme dlya tseley upravleniya* [Transaction costs: peculiarities of recognition in the accounting system for management purposes]. *Problemy i praktika upravleniya – Problems and practice of management*, 10, 45-53 [in Russian].
11. Partyn, H.O., & Zahorodnii, A.H., & Iasinska, A.I., & Voskresenska, T.I. (2017). *Upravlinskyi oblik: pidruchnyk* [Financial accounting: tutorial]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
12. Shygun, M.M. (2009). *Metodychni pidkhody do bukhhalterskoho obliku transaktsiinykh vytrat* [Methodical approaches to accounting of transaction costs]. *Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats – International collection of scientific works*, 3 (5), 30-35 [in Ukrainian].
13. Iuschak, Zh.M. (2010). *Bukhhalterskyi oblik i kontrol transaktsiinykh vytrat: teoriia i metodyka* [Accounting and control of transaction costs: theory and methodology]. Extended abstract of candidate's thesis.. Zhytomyr: ZhSTU [in Ukrainian].
14. Iasinska, A.I. (2017). *Upravlinskyi aspekt transaktsiinykh vytrat pidpriemstva* [Management aspect of transaction costs of an enterprise]. *Proceedings from: Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku ekonomiky, obliku, finansiv ta upravlinnia v Ukraini ta sviti – Current state and prospects of the economy, accounting, finance and management in Ukraine and the world* (pp. 150-151), Poltava [in Ukrainian].
15. Iasinska, A.I. (2017). *Vidobrazhennia transaktsiinykh vytrat v oblikovii politytsi pidpriemstva* [Transaction cost presentation in the accounting policy of an enterprise]. *Proceedings from: Perspektyvy innovatsiinoho rozvytku ekonomiky: suchasni pidkhody ta napriamy – Prospects for innovation development of the economy: modern approaches and directions* (pp. 89-90). Uzhhorod [in Ukrainian].